

який у своїй Нобелівській лекції зазначив: «Постійну появу технологічних нововведень, що характерно для сучасного економічного зростання, і супутні їм соціальні нововведення, що полегшують необхідну адаптацію, є головними факторами впливу на структуру економіки і суспільства», ведуть до «нововведень в області права, в інституційних структурах і навіть в ідеології».

У розробленій сучасній теорії соціоінноваційного розвитку визнають пріоритетними розширене відтворення соціального, людського та інтелектуального потенціалів, домінування наукового знання та інтелектуальних якостей, серед яких здібності та вміння застосовувати знання до знань, а наукове обґрунтування рішень, прийнятих у державному

управлінні, бізнесі та громадській діяльності – ключовими факторами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузнец С. Современный экономический рост: результаты исследований и размышлений : Нобелевская лекция / Кузнец С. ; под ред. Ю. В. Яковца // Нобелевские лауреаты по экономике: Взгляд из России. – С.Пб. : Гуманистика, 2003. – 324 с.
2. Федоренко В. Г. Інвестиційні процеси в промисловості України : монографія / Федоренко В. Г. – К. : Науковий світ, 2001. – 201 с.
3. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки / Федулова Л. // Економіка України. – 2006. – № 6. – С. 7–15.

УДК 325.145

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О. М. Любченко, кандидат економічних наук

Для аналізу соціально-економічного розвитку країни, її регіонів або окремої сфери економічної діяльності необхідно провести дослідження показників макро- і мікроекономіки, обігу видатків і доходів, природних ресурсів і вироблених з них товарів і наданих послуг. Необхідна також оцінка розвитку різних видів економічної діяльності із метою побудови прогнозу розвитку економіки країни в цілому й окремих її регіонів.

Оцінку загроз і визначення збитку від впливу різних факторів на економіку пропонуємо здійснювати за допомогою системи критеріїв, що відображають сформовану економічну ситуацію в тій чи іншій сфері економіки. Система показників соціально-економічного розвитку повинна відображати характеристики об'єктів у якісній або кількісній оцінці процесів, що відбуваються.

Метою статті є дослідження основних тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку України.

Економічний розвиток регіону не може розглядатися лише з однієї позиції. Для повної й адекватної оцінки необхідно сформулювати групу показників, що відображають як виробничі аспекти нарощування потенціалу регіону, так і соціальної інфраструктури, яка забезпечує й підтримує в певних межах умови життя населення на достатньому рівні з метою забезпечення постійного довгострокового зростання регіону.

На нашу думку, для комплексної діагностики рівня соціально-економічного розвитку регіону доцільно застосувати систему показників, які сукупно дають можливість комплексно оцінити стан країни та її регіонів, виявити загальні тенденції, особливості формування та використання виробничого, економічно-

го, соціального й інших потенціалів України. Основні параметри соціально-економічного розвитку представлені на рис. Однак варто зазначити, що даний перелік не є вичерпним, однак достатнім для визначення проблемних

аспектів функціонування виробничо-економічних і соціальних систем країни та розробки на цій основі конкретних способів для подолання негативних тенденцій і загальних ключових векторів регіонального розвитку.

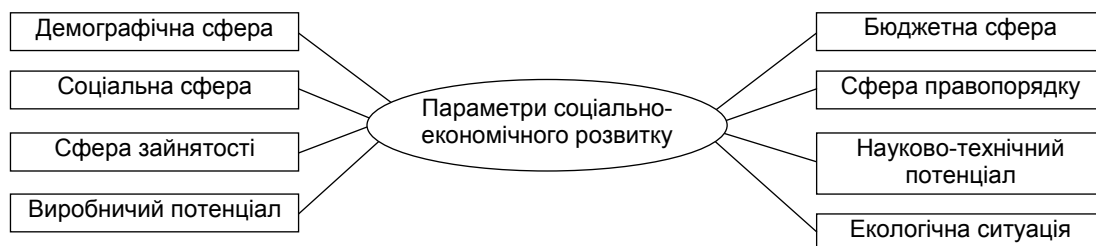

Рис. Параметри соціально-економічного розвитку

Населення є головною продуктивною силою, а також споживачем матеріальних благ. Темпи та пропорції економічного розвитку країни, регіону, зокрема обсяги виробництва та споживання, їх зміни суттєво залежать від чисельності населення, його вікової, освітньої, професійної та соціальної структур, чисельності економічно активного населення.

Динаміка чисельності та складу населення характеризується значним рівнем невизначеності, процеси народжуваності, смертності та міграції мають стохастичний характер. На їх перебіг впливає багато прихованих чинників, які складно виявляти та кількісно виміряти [3].

Для аналізу демографічних процесів використовуються показники, методи розрахунків яких наведено нижче:

- загальний коефіцієнт народжуваності;
- загальний коефіцієнт смертності;
- очікувана тривалість життя при народженні;
- загальний коефіцієнт інтенсивності міграції;
- коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту;
- коефіцієнт ефективності міграції.

У цілому демографічну ситуацію характеризують також такі показники, як чисельність населення, його розподіл за статтю, віком, територіальною належністю тощо. Нинішня ситуація в країні свідчить про досить критичну ситуацію у сфері демографії.

Важливою характеристикою соціально-демографічного стану будь-якого суспільства є вікова структура населення. Її розуміють як розподіл населення за віковими групами та віковими контингентами з метою вивчення демографічних і соціально-економічних процесів. Саме за допомогою вивчення вікової структури населення та динаміки її змін можна визначити місце у суспільстві різних соціальних груп, у тому числі й людей з особливими потребами.

Якісно відображає рівень життя населення регіону показник очікуваної тривалості життя при народженні. Цей показник виражається в кількості років, які належало б прожити одній людині з народженого покоління, за умови, що протягом усього життя цього покоління рівень смертності в кожному віці буде залишатися таким же, як і в роки розрахунку цього показника. Очікувана тривалість життя є найбільш повною й адекватною характеристикою сучасного рівня смертності.

Другу групу параметрів соціально-економічного розвитку формують показники, що відображають показники розвитку ринку праці найбільш значимими показниками, які демонструють ситуацію у сфері зайнятості, і, відповідно, дають змогу частково оцінити рівень соціально-економічного розвитку країни.

На тлі загальносвітових процесів у сфері зайнятості Україна сьогодні є країною оптимістичних прогнозів: ситуація на ринку праці України характеризується досить сталими позитивними тенденціями щодо зростання

зайнятості та скорочення безробіття. Навіть незважаючи на фінансово-економічну кризу, яка особливо негативно позначилась на ринку праці, слід визнати, що, на відміну від провідних країн світу, де безробіття набуло загрозливих масштабів, в Україні ситуація залишається відносно стабільною.

У зв'язку з переходом до ринкових відносин і структурною перебудовою рівень розвитку соціальної сфери регіонів країни різко знижується. Безробіття, згорання соціальної інфраструктури, ускладнення демографічної ситуації супроводжуються моральною деградацією, девальвацією сімейних відносин. В нинішніх умовах господарювання об'єктивно пріоритетним має бути соціально-економічний розвиток це повинно забезпечити підвищення рівня обслуговування населення, створити нові робочі місця. Тому виникає потреба у дослідженні сучасного стану та перспектив розвитку соціальної сфери. На нашу думку, до основних параметрів, які дадуть можливість оцінити її розвиток, належать доходи домогосподарств, фактичне кінцеве споживання, грошові доходи на душу населення, купівельна спроможність громадян, коефіцієнт концентрації доходів, прожитковий мінімум, частина населення, доходи якого є нижчими, ніж прожитковий мінімум, відношення доходу до прожиткового мінімуму тощо.

Доходи і витрати домогосподарств відіграють надзвичайно важливу роль у суспільній системі України, вагомо впливають на всі процеси соціально-економічного розвитку. До сьогодні в Україні державне регулювання у сфері доходів і витрат населення відбувалось хаотично, без належного теоретико-методологічного обґрунтування, що призвело до значного розшарування у розрізі регіонів і формує підвалини для соціальних суперечностей. Фінанси домогосподарств відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні всієї економічної системи України. Так, питома вага кінцевих споживчих витрат домашніх господарств із врахуванням індивідуальних споживчих витрат у ВВП протягом останніх років перевищує 60 % [4].

Соціально-економічна категорія «рівень життя населення» використовують у науковій

літературі, у правових і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, тобто якості життя населення, величини його добробуту і благополуччя і служить важливим соціально-економічним критерієм при виборі напрямів і пріоритетів економічної і соціальної політики держави.

Рівень життя населення визначається, з одного боку, складом і величиною потреб у різних життєвих благах, з іншого – можливістю їхнього задоволення, з огляду на пропозиції на ринку товарів і послуг і реальних доходів людей, їхньої заробітної плати. У свою чергу, і розмір реальної заробітної плати, і рівень життя населення визначаються ступенем ефективності виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, масштабом розвитку і якістю сфери послуг, освітнім і культурним рівнем населення [2, с. 97].

Наступним етапом аналізу соціально-економічного розвитку України та її регіонів є оцінка ефективності виробничої сфери. Поряд із здійсненням політики виходу з гострої економічної кризи Україна повинна визначити нову, науково обґрунтовану регіональну і структурну політику. При цьому доводиться констатувати, що в нас немає науково обґрунтованої як загальнодержавної, так і регіональної економічної політики. Впродовж перших років незалежності в Україні процеси роздержавлення та приватизації майна сприяли формуванню конкурентоспроможного недержавного сектора економіки. Частково змінився статус державних виробничих підприємств – підвищився рівень їх економічної виробничо-господарської діяльності та незалежності. Це зумовило виникнення проблеми узгодження виробничої й економічної діяльності окремих підприємств з інтересами розвитку території. Світовий досвід свідчить, що найбільш дієвими та ефективними важелями впливу на суб'єкти господарювання є економічні важелі, а необхідність розвитку промислових підприємств є об'єктивною передумовою подолання кризових явищ і забезпечення при-

скорення подальшого економічного зростання [1, с. 51–57].

Особливо відчутним в умовах кризових явищ в економіці стало загострення екологічної ситуації. Унаслідок нераціонального й неконтрольованого використання природних ресурсів дедалі чіткіше вимальовуються прикмети екологічної катастрофи.

Характерними рисами погіршення екологічного стану є радіоактивне, хімічне та фізичне забруднення повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, руйнування та забруднення землі. Великомасштабні осушувальні роботи на Поліссі призвели до падіння рівня ґрунтових вод і ерозії ґрунтів. У результаті катастрофи на Чорнобильській АЕС і радіоактивного забруднення ускладнилося використання ґрунтів та лісу, склалися загрозливі умови для проживання населення.

2008 р. техногенне навантаження на навколишнє середовище дещо пом'якшилося, проте екологічна ситуація у природному довкіллі, як життєво важливого середовищі для існування людини, все ще залишається досить складною.

Ще однією важливою групою параметрів соціально-економічного розвитку є сфера правопорядку, при цьому головна увага повинна бути зосереджена саме на економічних злочинах. Помилки і прорахунки при проведенні економічних перетворень в Україні призвели до того, що суб'єкти підприємницької діяльності не можуть існувати й виживати, не вчинюючи кримінальних дій і не використовуючи допомоги злочинних організацій. Як свідчать матеріали оперативної та слідчої практики, злочинними організації вчинюють кожний шостий злочин у сфері економічної діяльності.

Проблема скерованості економічної динаміки на забезпечення довгострокового прогресуючого всебічного розвитку країни та прискорення темпів економічного зростання є ключовою для сучасного періоду господарювання. При цьому вирішення даної проблеми залежить від низки факторів як екзогенного, так і ендогенного походження, можливостей нарощування стратегічного потенціалу краї-

ни тощо. Передумовою успішного вирішення питання спрямування поступу держави на скорочення відриву за основними показниками соціального, економічного та екологічного розвитку є наявність і ефективне використання стратегічного соціально-економічного потенціалу країни. В цілому наведена система показників економічного потенціалу регіону дозволяє управляючим органам здійснювати контроль, регулювання й управління за станом цих показників. Нині маємо досить складний і суперечливий процес накладання хвиль економічного циклу на стадії рецесії, зокрема, короткострокові за своєю природою хвилі фінансово-економічної кризи, що відобразились абсолютно на всіх сферах економічної діяльності та сформувалась на теренах пострадянського простору, та довгострокових хвиль, пов'язаних із загальносистемними та трансформаційними кризовими процесами. В таких умовах зрозуміло, що нині головне завдання – не допустити депресійного стану економіки на основі консолідації зусиль щодо найефективнішого використання складових соціально-економічного потенціалу країни, в тому числі активних дій державних і регіональних органів влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войнорубов Д. О. Сфера виробництва на рівні регіону як об'єкт управління / Д. О. Войнорубов // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами : зб. наук. пр. ДонДАУ. – Серія «Державне управління», Т. 3, вип. 17. – Донецьк : ДонДАУ, 2002. – С. 51–57.
2. Перехідна економіка / В. М. Гєєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін. // за ред. Гейця. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с.
3. Про демографічний прогноз розвитку України до 2050 року [Електронний ресурс] : Постанова від 21.11.2007 р. № 313 / Президія національної академії наук України, колегія державного комітету статистики України. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_b2/pg_gxcfxo.htm. – Назва з екрана екрана.